

durante el siglo XV. Esto es así debido a que la evolución de las prácticas documentarias y los instrumentos documentales permiten reconstruir a la perfección el sistema burocrático siciliano de finales de la Edad Media. Por ello, su estudio está basado en la época de los Trastámara, en general, y en el reinado de Alfonso el Magnánimo (1416-1458), en particular. En segundo lugar y ligado a lo anterior, la obra es interesante en cuanto a que muestra el marco siciliano en consonancia con la realidad aragonesa y de la Europa mediterránea. En este sentido, los elementos comparativos son muy oportunos, tal como muestra la influencia de la dinástica de los Anjou y su reflejo en otros sistemas de gobierno europeos, entre otros muchos ejemplos. En tercer lugar, otro asunto muy interesante, y que sin duda podrá ser estudiado en un futuro, es el de la movilidad social. El autor realiza un recorrido pulcro por los agentes y oficiales regios de la administración siciliana, a la par que los relaciona con las elites locales. En este contexto, sería también muy útil reflexionar –aún más– sobre los vínculos y lazos que establecieron estos agentes en otras realidades peninsulares de la Corona, tal como se muestra en el tema financiero.

Finalmente, solo queda añadir que una obra de estas características solo es factible con un profundo análisis de la documentación desde un punto de vista institucional y administrativo. Como se ha demostrado en los últimos años, tales aspectos son temáticas muy en boga en los últimos tiempos, gracias a las cuales se están renovando las clásicas tradiciones historiográficas. Sin duda, el estudio de las técnicas documentarias y burocráticas de los sistemas públicos es un argumento de primer orden para comprender la configuración de los estados europeos.

ESTHER TELLO HERNÁNDEZ
Universitat de València

Abel SOLER, *Enyego d'Ávalos i l'autoria del Curial*, València, Institució Alfons el Magnànim, Centre Valencià d'Estudis i Investigació - Publicacions de la Universitat de València - Institut d'Estudis Catalans, 2018, 307 pp. ISBN 978-84-7822-762-4 (IAM-CVEI), 978-84-9134-243-4 (UV).

Un dels temes més controvertits de la història de la literatura catalana ha estat l'assignació de l'autoria del *Curial e Güelfa*. ¿Com és possible que no se'n tingués notícia fins a la seua aparició a la darrerria del segle XIX, entre els fons de la Biblioteca Nacional d'Espanya, i la definitiva publicació el 1901 a càrrec de l'erudit Manuel Milà i Fontanals? En efecte, el manuscrit apareixia sense autor i sense títol, i des de llavors els professionals han temptat amb més o menys sort la recerca de la mà qui el va escriure.

Des d'un principi hi hagué el convenciment que l'autor havia de ser necessàriament un lletraferit del Principat. Aquesta filiació de la "pàtria catalana de l'autor" permetia rebaixar el desequilibri respecte dels "valencians", amb un saldo inequívocament favorable a favor d'ells, amb l'Ausias, el Jordi Santjordi, el Jaume Roig, el Corella, la Isabel de Villena i, sobretot, a efectes de novel·les de cavalleria, el Tirant de Martorell. Els prejudicis regionalistes han sembrat un camp de mines que no han afavorit la compressió d'un text aparentment fàcil, però d'una gran complexitat si el llegíem entre línies.

Ben aviat els lexicògrafs advertiren la presència d'una col·lecció de paraules pròpies del sud de l'Ebre, cosa que erosionava considerablement l'atribució a un escriptor del nord. Els analistes s'adonaren, a més, que l'autor coneixia molt estretament escenaris i personatges de les repúbliques italianes del XV, en particular el ducat de Milà i el regne de Nàpols; algú que devia haver seguit les petjades d'Alfons el Magnànim. El desconcert augmentà quan els estudis paleogràfics i codicològics avalaven que el paper era nord-italià, que la lletra era la usada a la cancelleria napolitana cap al 1440, però que el manuscrit es relligà a Toledo cap a la fi de la centúria. Aquesta dada, com es pot comprendre, no podia sinó disparar la perplexitat. Amb tot, els manuals de literatura catalana continuaven amb la sempiterna cantilena de l'anònim autor del Principat.

Els darrers vint anys han significat una revisió en profunditat de les bases literàries del *Curial*. Sens dubte, Antoni Ferrando n'ha sigut un dels principals investigadors. Ell i Maria Teresa Ferrer i Mallol començaren a buscar candidats entre el cercle de curials del Magnànim. Allí i enlloc més, per tot el que deia la novel·la i com ho deia, degué germinar l'ambient propici per a la seua manufactura. Ferrando proposà Joan Olzina, secretari del Magnànim; Ferrer, el cerverí Lluís Sescases –usuari, doncs, d'una llengua de transició entre l'occidental i oriental–, escrivà de la cancelleria, bibliotecari i secretari reial. Hipòtesis no verificades, però que perfilaven el retrat robot de l'autor. Ara Abel Soler, sota la direcció d'Antoni Ferrando, ha passat a confegir alguna cosa més que un simple esbós.

El llibre, síntesi d'una tesi doctoral de més de cinc mil pàgines, és un *tour de force* erudit, d'anàlisi minuciosa de les característiques formals del manuscrit, dels trets literaris i de les connexions extra-literàries com no s'havia efectuat mai. No puc per falta d'espai entrar a fons en l'argumentació d'Abel Soler. Ara bé, la bateria de raonaments que fa servir redueixen els candidats a un del sol: Enyego d'Àvalos, un home que descriu com pocs un camí d'ascensions cap al poder i la glòria. Nen encara, ha de fugir de Castella amb la seua família el 1422 per haver donat suport en el fracassat colp de força dels infants d'Aragó. En la cort reial de València es catalanitza lingüísticament, s'integra en la «cambra del rei», passa a les Itàlies on esdevindrà no sols un dels artífexs de la diplomàcia i la guerra del Magnànim, sinó un dels grans intel·lectuals del moment, propietari d'una de les millors biblioteques privades europees. L'embolic lingüístic i referencial del *Curial* quedaria resolt: l'escriu un castellà en el català de València, però amb uns tocs humanistes impossibles als Països Catalans del Quatre-cents, mentre que el manuscrit seria relligat a Toledo per les connexions familiars d'Àvalos. Cal prendre's seriosament la tesi d'Abel Soler: il·lumina allà on tot fins ara eren ombres.

FERRAN GARCÍA-OLIVER
Universitat de València